

УДК 65.012.4 (477)

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-274-5-257-261

ШЕВЧЕНКО Д. В.

Хмельницький національний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ФВ УКРАЇНИ

Дана стаття присвячена дослідженню методичних засад формування та розвитку якісних характеристик людського капіталу в Україні та впливу інвестицій на даний процес. Представлено головні особливості формування та розвитку людського капіталу. Автором встановлено, що людський капітал може накопичуватися аналогічно до фізичного або ж фінансового капіталу завдяки підтримці з боку держави, що сприятиме одержанню додаткових переваг на світовому економічному ринку, примноженню прибутків країни та її підприємств у майбутньому. Автор статті приходить до висновку, що вчасне регулювання зі сторони органів державної влади та прийняття відповідних мір щодо підтримки розвитку людського капіталу зможе покращити ситуацію, яка за відсутності позитивних змін загрожує економічній стабільності та національній безпеці країни.

Ключові слова: людський капітал, інвестиції, освіта, людський розвиток, глобалізація.

SHEVCHENKO D.

Khmelnitskyi National University

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN UKRAINE

This article is devoted to the research of methodological principles of formation and development of qualitative characteristics of human capital in Ukraine and influence of investments on this process. The essence of the concept of "human capital" has been investigated. The main features of the formation and development of human capital were presented. It has been found out that human capital development is the main process in the creation and formation of human productive abilities by investing in specific processes of its activity. The author found that human capital can be accumulated similarly to physical or financial capital thanks to the support from the state, which will help to gain additional benefits in the world economic market, to increase profits of the country and its enterprises in the future. It is about investing in education, health care, new technologies, the environment, and more. The author of the article concludes that timely regulation by public authorities and taking appropriate measures to support the development of human capital can improve the situation, which, in the absence of positive changes, threatens the country's economic stability alongside to its national security. It is proved that human capital has become a very important factor in the development of not only society but also the economy of the state. Developed countries have long come to the conclusion that only the knowledge economy is the driving force of social and economic development. In these circumstances, well-considered and all third-party initiatives of governmental authorities are needed, which, based on existing human capital, could provide the conditions for permanent and stable economic development in the country and for the creation of a new, innovative and socially oriented model of the economy in Ukraine. The author argues that the development of human capital in general depends on many factors. Without an effective system of conservation and development of accumulated human capital from the state side, positive changes are not possible. Reducing the financing of education and health care institutions does not contribute to the development of human capital in the country. In a market environment, human capital is a major tool for the growth of the Ukrainian economy, as it is generated through investment and accumulated by man for productivity and productivity throughout life.

Key words: human capital, investment, education, human development, globalization.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток у другій половині минулого століття і початку нинішнього характеризується зростаючою роллю людського фактору. В економіці сучасного світу людський капітал відіграє визначальну роль в досягненні конкурентних переваг і забезпечення якісних параметрів економічного зростання. Перспективи цього розвитку пов'язують саме з людськими ресурсами.

Саме людський капітал є головною рушійною силою на шляху до створення й розвитку інноваційного суспільства та економіки. Креативною основою людського капіталу є вчені, науковці, викладачі, управлінці та усі фахівці, які створюють інновації, генерують необхідні умови для продовження інноваційного розвитку та підвищення якості життя [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До середини ХХ ст. виникло досить передумов до розробки теорії «людського капіталу». Методологічні основи і головні напрямки теорії «людського капіталу» були сформульовані такими економістами, як Г. Беккер, У. Боуен, Е. Дженісон, Т. Шульц та ін. До кінця ХХ ст. теорія «людського капіталу» отримала своє визнання присудженням Нобелівської премії з економіки Теодору В. Шульцу та Гері Беккеру.

У найбільш послідовній формі концепція людського капіталу викладена в працях Г. Беккера. Вперше після А. Сміта і К. Маркса в економічну науку приходить усвідомлення, що не машини, а люди представляють рушійну силу економічного зростання і розвитку.

Публікації вітчизняних і зарубіжних вчених розглядають методичні засади формування та розвитку якісних характеристик людського капіталу. Серед українських авторів визначимо роботи С. Архієреєва, Д. Богині, О. Власюка, В. Геєця, О. Гришнєвої, М. Долішнього, Г. Євтушенка, В. Куценка, І. Лукінова,

В. Мандибури, С. Мочерного, В. Оникієнка, А. Покритана, М. Соколика, І. Сороки, Г. Тарасенко, С. Тютюнникової та інших.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт, які присвячені особливостям формування та розвитку якісних характеристик людського капіталу, приділяється недостатньо уваги саме освітній та інвестиційній складовій.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття особливостей людського капіталу, визначення ролі та впливу інвестицій на розвиток його якісних характеристик та ролі держави в цьому процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи світові глобалізаційні процеси та перехід до постіндустріальної економіки, розробка проблеми та дослідження людського капіталу на сучасному етапі розвитку України набувають актуальності. Наявність існуючих невирішених проблем та дискусійність положень багатьох авторів формують необхідність подальшого дослідження впливу стану людського капіталу на розвиток України.

На сьогодні стан та розвиток людського капіталу в Україні перебуває в стані кризи. Чисельність населення скорочується, народжуваність нижче рівня смертності, частка працездатного населення зменшується, тоді як зростає трудова зовнішня міграція. В таких умовах Україна втрачає інтелектуальний капітал, що призводить до браку кваліфікованого людського капіталу не лише в сфері зайнятості а й в усіх галузях економіки [2].

Структура вкладень у людський капітал включає в себе такі види інвестицій, які наведені на рисунку 1. На нашу думку накопичений людський капітал є серйозним фактором інноваційної діяльності. Однак зауважимо, що здатність до інновацій як у суспільств так і в людей різна.

Так, лише 1% людей обдаровані «винятковою творчою потенцією», яка в майбутньому впливає на видатні досягнення в галузі науки, техніки, мистецтва, підприємницької діяльності, тощо; 10% – володіють «високим творчим потенціалом», тоді як 60% людей володіє «помірним» та «певним» творчим потенціалом. Загалом, близько 30% людей не виявляють творчу активність взагалі [5, с. 145].

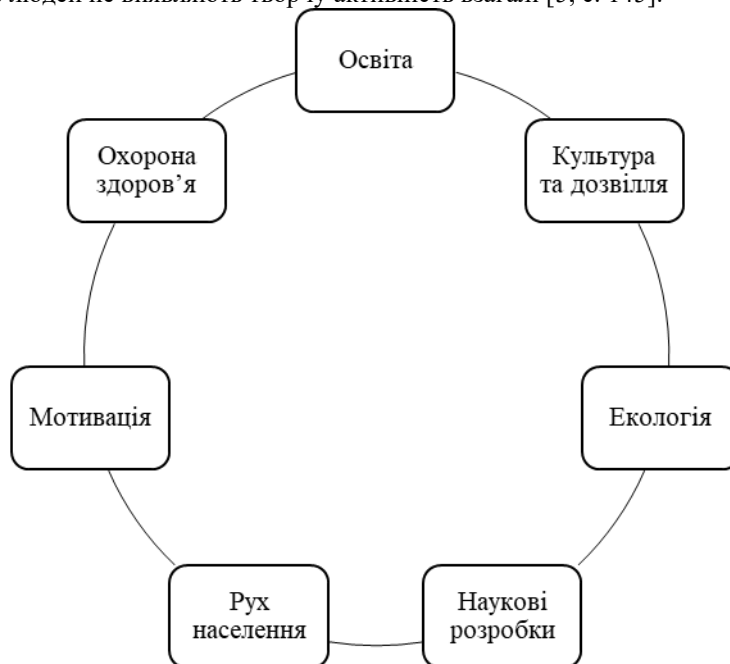

Рис. 1. Структура вкладень у людський капітал за видами інвестицій

Людський капітал – найбільш цінний ресурс сучасного суспільства, не менш важливий, ніж природні ресурси або накопичене багатство. Величина людського капіталу обумовлена умовами його формування і розвитку. Тому ключове значення посідають інвестиції в людський капітал на рівні сім'ї, де відбувається накопичення інтелектуальних та психофізіологічних здібностей людини, які є фундаментом для подальшого розвитку і постійного удосконалення людського капіталу особистості.

Розвиток людського капіталу залежить від багатьох факторів, на які безпосередній вплив мають як носії людського капіталу, тобто людини, так і держава через розвиток державних програм соціально-економічного розвитку країни [3].

Всесвітнім Банком (World Bank) оприлюднено рейтинг країн світу за оцінкою розвитку людського капіталу, в якому відзначається ситуація в усіх країнах. У рейтинговій оцінці застосовується Індекс людського капіталу (Human Capital Index), під час визначення якого враховуються складники, які характеризують рівень освіти в країні, професійної підготовки, працевлаштування і зайнятості, тривалості життя тощо. У 2018 році за Індексом людського капіталу Україна посіла 49 місце серед 157 країн світу з показником 0,65 [6].

Світовим лідером за рівнем розвитку людського капіталу, як і торік, стала Сінгапур із показником 0,88. Перша десятка лідерів виглядає наступним чином – Сінгапур, Південна Корея, Японія, Гонконг, Фінляндія, Ірландія, Австралія, Швеція, Нідерланди та Канада. Останніми у рейтинговій оцінці є Чад, Судан, Нігер та ряд інших африканських країн. Дані наведено на рисунку 2.

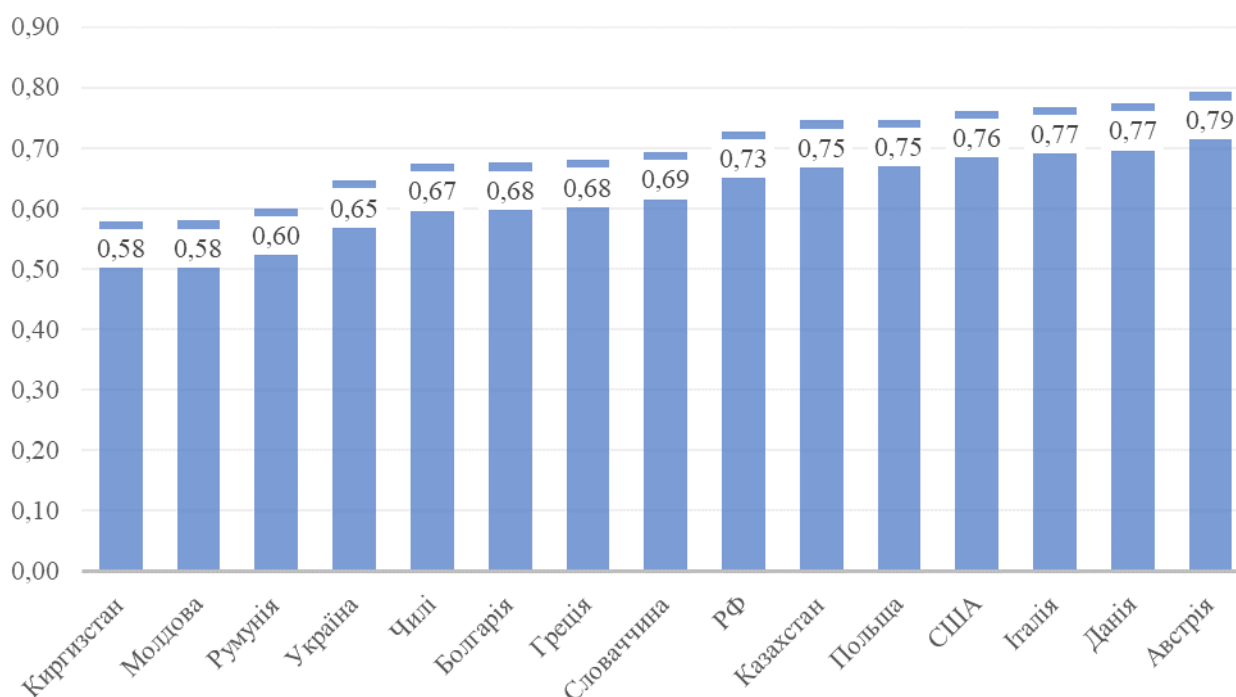

Рис. 2. Позиції країн світу за індексом людського капіталу [6]

З рисунка 2 видно, що навіть серед східноєвропейських країн та країн СНД Україна не має лідируючих позицій в рейтингу країн за індексом людського розвитку. Що свідчить про доволі погане становище та відсутність швидких позитивних зрушень з часу отримання незалежності. Дані результати демонструють недовість роботи державних установ та неефективність запроваджених реформ.

Для розуміння того, чому ситуація з розвитком людського капіталу в Україні знаходиться в такому скрутному становищі та які перспективи розвитку існують в найближчому майбутньому поглянемо на структуру державних видатків з бюджету країни за останні 6 років. Дані наведено на рис.3.

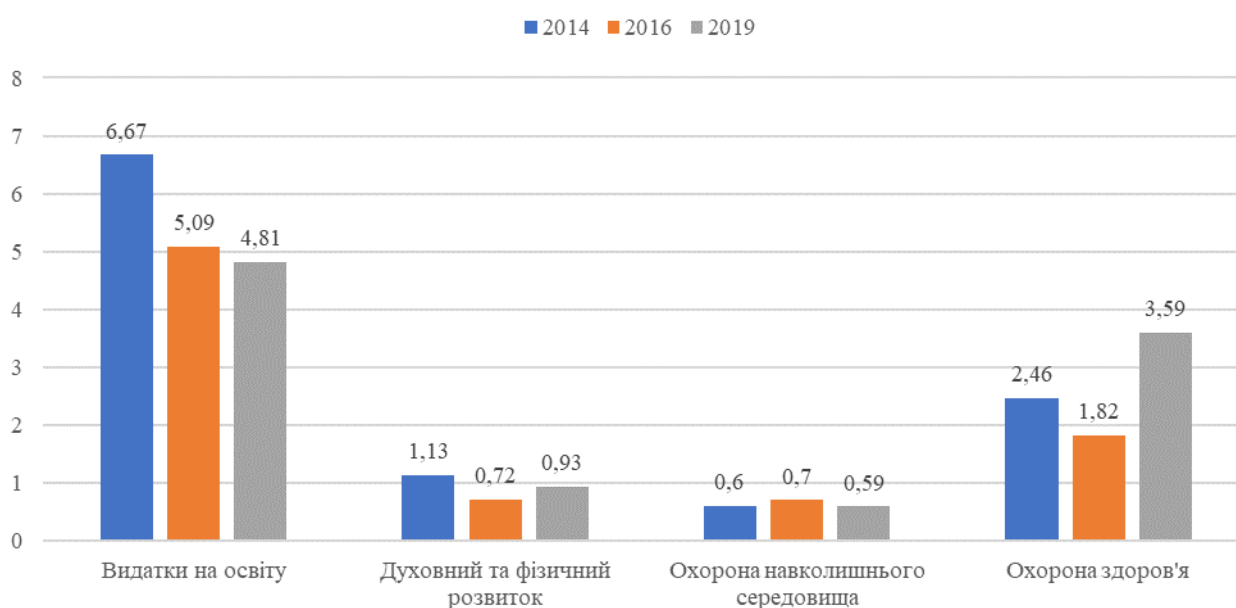

Рис. 3. Витрати державного бюджету України (функціональна класифікація), % [7]

З даного рисунка видно, що попри незадовільний стан розвитку людського капіталу в країні та відсутність прогресу порівняно з країнами не лише східної Європи а й колишнього Радянського Союзу, держава з 2014 р. порівнюючи з 2019 р. починає менше коштів виділяти на освіту, духовний та фізичний розвиток та охорону навколишнього середовища. Хоча варто визнати, що видатки на охорону здоров'я все ж зростають. Не варто забувати й про девальвацію гривні, яка з 2014 року впала по відношенню до дол. США майже в 3 рази. Тому насправді витрати загалом зменшуються не лише у відсотковому вираженні а й в грошовому еквіваленті, що загрожує перспективам формування та розвитку людського капіталу в майбутньому, а від так не лише економічному розвитку країни а й національній безпеці.

Однак, людський капітал розвивається не лише завдяки інвестиціям з боку держави. Враховуючи вищезазначене, в умовах посилення глобалізаційних процесів у світі, на нашу думку доцільно запровадити наступні заходи щодо розвитку та ефективного використання людського капіталу, в Україні а саме:

- на державному рівні розробити програми підтримки молодих спеціалістів;
- запровадити поступове приведення рівня фінансування людського розвитку (витрат на охорону здоров'я та освіту, науку та технології) до рівня країн з високим рівнем розвитку людського капіталу;
- розробити цільову програму стимулювання розвитку малого підприємництва для осіб, які повертаються після трудової діяльності з-за кордону, що позитивно вплине на скорочення масштабів трудової міграції за кордон;
- розробити мотиваційну систему активізації творчого потенціалу людей, що сприятиме підвищенню кваліфікації кадрів та розвитку інноваційної праці;
- надати всебічну державну підтримку бізнесу та запровадити принцип економічної зацікавленості роботодавців у постійному оновленні і розширенні банку вакансій та запровадженню їх співпраці з Державною службою зайнятості;
- сприяти розвитку високотехнологічних та інноваційних секторів економіки.

В сучасній економіці знань саме інвестиції в навчання є найбільш необхідними не лише в суспільних масштабах, в процесі підготовки робочої сили та трудового потенціалу, а також й на рівні підприємств, де потрібні інвестиції в підвищення рівня освіти та кваліфікації персоналу [4].

Висновки. Людський капітал на сьогодні став досить важливим фактором розвитку не лише суспільства а й економіки держави. Розвинуті країни вже давно дійшли висновку, що лише економіка знань є тією рушійною силою суспільного та економічного розвитку. В даних умовах необхідними є зважені та все сторонні ініціативи дії з боку державних органів влади, які, базуючись на існуючий людський капітал, змогли б забезпечити умови для постійного й стабільного економічного розвитку в країні та для створення нової, інноваційної та соціально орієнтованої моделі економіки в Україні. Дана модель повинна бути спрямованою на створення та покращення якісно нового інформаційного та інтелектуального суспільства в межах загальносвітових норм, враховуючи позитивний світовий досвід людського розвитку.

Розвиток людського капіталу загалом залежить від багатьох факторів. Без дієвої системи збереження та розвитку накопиченого людського капіталу зі сторони держави, позитивні зміни є неможливими. Зменшення фінансування сфери освіти та закладів охорони здоров'я не сприяє розвитку людського капіталу в країні. Людський капітал в ринкових умовах є основним інструментом зростання економіки України, позаяк він формується завдяки інвестиціям і накопичується людиною для зростання продуктивності праці та ефективності виробництва протягом всього життя.

Таким чином, можемо стверджувати, що попри значні резерви для розвитку людського капіталу України є, потрібно здійснити значну кількість інституціональних перетворень як на макро, так і на мікрорівнях у соціально економічній сфері для того, щоб підвищити рівень конкурентоздатності вітчизняного людського капіталу та покращити позиції в світових рейтингах.

Література

1. Богиня Д.П., Грیشнова О.А. Основи економіки праці: Навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2000. – 313 с.
2. Грیشнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Знання, 2001. – 254 с.
3. Близнюк В.В. Людський капітал як фактор економічного розвитку // Економіка і прогнозування. – 2005. – №2. – С. 64-74
4. Людський капітал України: стан, проблеми, перспективи відтворення: монографія: у 2 ч. / Київський національний ун-т будівництва і архітектури / В.М. Лич (наук.ред.). К.: КНУБА, 2009. Ч. I. 224 с.
5. Петрова І.І. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: монографія / І.І. Петрова, Т.І. Шпильова, Н.П. Сисоліна. К.: Дорадо, 2010. 320 с.
6. Світовий Банк [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Індекс Людського Капіталу: «Human Capital Index». – Режим доступу: <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/human-capital-index> (дата звернення 05.04.2020) – Назва з екрана.
7. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Витрати державного бюджету України (% of GDP)». – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/finance/budget/gov/expense/2019/> (дата звернення 05.04.2020) – Назва з екрана.

References

1. Bogynja D.P., Grishnova O.A. Osnovy ekonomiky praci: Navch. posibnyk. – K.: Znannja-Pris, 2000. – 313 s.
2. Grishnova O.A. Ljudsk'kyj kapital: formuvannja v systemi osvity i profesijnoi' pidgotovky. – K.: Znannja, 2001. – 254 s.
3. Blyznjuk V.V. Ljudsk'kyj kapital jak faktor ekonomichnogo rozvytku // Ekonomika i prognosuvannja. – 2005. – №2. – s. 64-74
4. Ljudsk'kyj kapital Ukraїny: stan, problemy, perspektyvy vidtvorennja: monografija: u 2 ch. / Kyi'vs'kyj nacional'nyj un-t budivnyctva i arhitektury / V.M. Lych (nauk.red.). K.: KNUBA, 2009. Ch. I. 224 s.

5. Petrova I.L. Innovacijna dij'al'nist': stymuly ta pereshkody : monografija / I.L. Petrova, T.I. Shpyl'ova, N.P. Sysolina. K.: Dorado, 2010. 320 s.
6. Svitovyj Bank [Elektronnyj resurs] : [Veb-sajt]. – Elektronni dani. – Indeks Ljuds'kogo Kapitalu: «Human Capital Index». – Rezhym dostupu: <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/human-capital-index> (data zvernennja 05.04.2020) – Nazva z ekrana.
7. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Elektronnyj resurs] : [Veb-sajt]. – Elektronni dani. – Vytraty derzhavnogo bjudzhetu Ukrainy (% of GDP)». – Rezhym dostupu: <https://index.minfin.com.ua/finance/budget/gov/expense/2019/> (data zvernennja 05.04.2020) – Nazva z ekrana.

Рецензія / Peer review: 03.09.2019

Надрукована / Printed: 05.11.2019